

ספר
גשמי ברכה

— י כ י —

באורים, חדושים והערות
לחמש מגילות

מאתי ברוך הלוי עפשטיין, ספינסק

מחבר ס' חומשי תורה תמימה, סקור ברוך לירושלמי
וזכרונות, ועוד. בן אבא מרי הגאון רבי יהואל מוכר
הלוי ז"ל, מחבר ספרי, ערוך השלחן, ועוד.

ואחריו יבוא שני לקודש בשם תוספות ברכה הכולל הערות
והארות לספר, מגילת ספרי הקודם, מהרב הג"ל.

קראקא

שנת ברכת חיים, לפ"ק

Sefer GISZME BRACHA

Wyd. Kabin B. EPSZTEJN, Pinsk,

Dominikańska 89, Polen,

(א) **מהדרו** ועד כוש. בתלמוד מס' מגילה, דף י"א ה', פליגי רב ושמואל, חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם (מלך אחר), וחד אמר גבי הדדי הוו קיימי. ולכאורה הוא פלא, איך יתוכחו במליצות, ואפשר לומר, דשניהם אמת, דאמנם היו סמוכות זו לזו, אך מפני איזה מעלול, כגון בשעת מלחמה, שאחד הלוחמים עומד בהודו והשני כוש, אז אי אפשר ללכת מוז לזו בדרך קלה שלהם, יען כי הכוונא לא יניח לעבור וללאת דרך שם, ואז אם דרוש ללכת מהודו לכוש אז דרוש לסבב מלך השני הפתוח וללכת סחור סחור סביב ארצות ומדינות עד בואך לכוש מלך הפתוח. ובמשך זמן מלחמת העולם, לפני ארבע עשרה שנה. ראינו הרבה מעמדים כאלה.

(ב) **ברפס** בתלמוד מגילה י"ב א' דריש אחד החכמים, כרפס — כרים של פסים, של משי, וטעם הכרח הדרשה יתבאר עפ"י מה שכתבו חכמי הלשון והמדקקים, שבכלל אין בלשון הקודש שרש יוטר משלש אותיות, ועל המרובעים והמחומשים (כמו: ארגו, גדלה, ברזל עכבר, ערפל, פרדס, פתגם; ארגמן, אדרכן (דהי"א, כ"ט ז'), אגרעל (מין ספל, עורא א' ט') — יש שכתבו שהם מלשונות אחרות והושאלו לשפתנו, וכמו במגילה זו: הפרחמים, האחדשדופנים, שהם מלשון פרס. ויש מחליטים, שמלים כאלה מרכבים מן מלים אחרות, כמו למשל המלה יכרסמנה (תהלים, פ' י"ד) מרכבת מן, ימלא כרסו ממנה, ושם בלעם מן „בלע עם" (סנהדרין ק"ה א'), והשם בליעל מן „בלי עול" (שם, ק"א ב'). הדעה הראשונה היא לרבי אלי' צחור בספרו „הבבזור" ועוד, והשנייה היא להרב רבי אברהם אבן עזרא (הראב"ע) בספרו „לחות" ו„מאזנים", ולרד"ק במכלול אוחא'. ודעת חו"ל כפי הנראה נוטה לדעה שניה (לשיטת ההרכבה) שכן זמינו להם סגנון דרשות שזאת כאלה, כמו שהבאנו למעלה, וכן זמינו להם כפעם בפעם בכמה וכמה מלים מן ארבע וחמש אותיות שרשיות. דורשים בסגנון מרכבים בפנים שונים ובתמונות שונות. כה זמינו להם דורשים השם אברך — אב' בחכמה, רך בשנים (בר"ר, פ' ל"ג), אלגביז (בס' יחזקאל, כ"פ) על גב איש (ברכות, ג"ד ב'), בללאל בלל — אל (שם, ג"ה א'), דמשק — דולה ומשקה (יומא, כ"ח ב'), חדקל — חד וקל (מימי הכהר חדקל חדים וקלים, (ברכות, כ"ט ב'), טפסר — טפס בחכמה ושר בשנים (מוסב על נבוכדנצר, בר"ר פ' ל"ג), פפרע — פפרא יודעת (תנא דבא"י, ט"ז), הלפיות — הל שפונים אליו (ברכות, ל"א א') והרבה הרבה כהנה. וזוה הטעם דרשו כאן השם כרפס, מפני שהוא שם בן ארבע אותיות וכולן שרשיות, ועל כן ניתן לדרוש:

ועמודי שם. וכן בשה"ש (ה') עמודי שם, וענינו אבן לבנה, ונראה שנתכוון השם משם „שי"ש", כדרך אותיות אה"י, שמפני קלות הצרתם נשמטים, וכמו צפ' שמות והחלב אחוהו, כמו ותפילב, ושם ותניקה, תחת ותניקהו (כי השרש ינק), ובעמים (ה' ט"ו) הו הו, תחת הוי הוי, והרבה מאוד. והשם „שי"ש" במלואו בא בדח"א (כ"ט ב'), ואבני שי"ש. וראה מה שכתבנו עוד בענין זה בהערותינו לשה"ש (ה' ט"ו), בלשון עמודי שם.

(ח) **והשתיה** כדס, בתלמוד מס' מגילה דף י"ב א', מהו כדת, כדת של תורה, מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה, אף סעודתו של אוחו רשע אכילה מרובה משתיה:

וטעם

ומעם הדיוק "מכו כדת" י"ל, דמדויק דהי' לו להכתוב לפרש באוזו דת, ולכן דריש, שנהג עפ"י דת ומנהג קדומים, וכפי שיתבאר. ופירש רש"י, דת של תורה אכילה מרובה משתיה, שאכילת מזבח מרובה משתייתו, פר ושלשה עשרונים סולת ונסך חלי ההין י"ן, עכ"ל. אבל הגר"א מוילנא פירש עפ"י המשנה דאבות, כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, הרי דלאכילה לא נתן מדה וקל"ב, כמו לשתייה, וכמו שאמר ומים במשורה (במדה). ונראה, דעל כן ראה הגר"א לנטות מפירש"י, משום דלדידי' הוי להגמרא לומר כדת של קרבנות, אבל הלשון כדת של תורה אינו מקביל לפירושו (ועיין בסמוך):

אך לדעתי נראה יותר פירש"י, משום דלמעלה במ"ר מצוהר שהשתמש אחשורש בסעודתו במנהגי בית המקדש, והנה לפירש"י ניחא, שגם בענין זה, בענין אכילה ושתייה נהג כמנהג ביהמ"ק, ששם היתה אכילת הקרבנות מרובה משתייתו (של המזבח), אבל לפירוש הגר"א, אינו מובן מה טעם נהג בסעודתו עפ"י מדת חיי עוני ולער הנהוג בקנין התורה, בעוד שבכלל עניני הסעודה הראה עושר רב בכל פרטיה כיד המלך. ומה שהערתו לפירש"י, דהוי להגמרא לומר כדת של קרבנות, הוא דיוק קל, דבכלל דת של תורה כלול גם דת של קרבנות, כאחת ממלות התורה. —

(יח) והיום הזה תאמרנה, ולא פירש הכתוב מה תאמרנה, ולא מינוי כמעט דוגמתו בכל המקרא, שיפתח בפעל אמירה ולא יפרש טוב דבר האמירה:

ויתבן, דהלשון, תאמרנה" שבכאן אינו ממוזן דבור פה, הנה, גיב שפתיים, כי אם תהוראם גאות ונלחין והרמה על גס, בחירה, דבוק וקנין, ומלשון הכתוב (פ' תצא) את ה' אלהיך האמרת היום ויה' האמיך לך להיות לו לעם סגולה, שפירושו, אתה קנית ויחדת לך את ה' אלהים, והוא קנה ויחד אותך להיות לו לעם, וכן (ישעיה, ס"א) ובכבודם תתימרו, שעיניו תתגאו, וכן (תהלים, ל"ב) יתאמרו כל פועלי און, שפירושו יתגאו, ומה הלשון בחז"ל במס' יבמות לענין יבם ויבמה, עשה בה מאמר, כלומר, קנין. וכאן הכונה, והיום הזה ירכשו לכן שרות פרס ומדי, יזכרוהו, ויידוהו וירימוהו על גס לזכרון המאורע (מסרובה של המלכה להמלך). —

ב.

(ה) איש יהודי, בתלמוד מס' מגילה דף י"ג א'. קרי ל"י יהודי, אלמא מיהודה קאתי, וקרי ל"י איש ימיני, אלמא מצנימין קאתי, אמר רבי יוחנן, לעולם מצנימין קאתי, ואמאי קרי ל"י יהודי, על שם שכפר בעכו"ם בפרהסיא (שלא רצה להשתחוות להמן מפני הלל שנשא על לבו), שכל הכופר בעכו"ם נקרא יהודי, ולא נתבאר מה יתרון לשם "יהודי" על שם ישראל או עברי או ישרון ביחס הכפירה בעכו"ם, ועיין במהרש"א:

ויתבן לומר, דמכוון מאמר זה שכל הכופר בעכו"ם נקרא יהודי למה שאמרו במ"ר כאן בזה הלשון, איש יהודי, למה נקרא שמו יהודי והלא ימיני (מצנימין) הוא, לפי שייחד שמו של הקב"ה כנגד כל בצי עולם (במניעת השתחויה להמן, כמש"כ למעלה), לפיכך נקרא יהודי, לומר — יהודי, ע"כ. והבאור

והבאור הוא, משום דבכלל אותיות שהן ממולא אקד מאברי ההברה נוחות להחמיק לפעמים זו בזה, וזה כלל גדול בלשון הקודש, וחזון נפרץ במקרא, והה"א והח"ת הם ממולא אחד (אהמ"ע מן הגרון) (*), וגם לפעמים ידרש הה"א כמו ח"ת, ובפירוש אמרו חז"ל בירושלמי שבת פ"ז ה"ב, לא מהמעטין רבנן לדרוש בין ה"א לחי"ת, וכן להלן במס' מגילה (בבלי) בשם הסך" דרשו, למה נקרא שמו הסך, שכל דברי מלכות ג' חת כ"ן (נחלטים ומתקיימים) על פיו, ודריש הסך כמו חסך, וכן דרשו בברכות ל' ב' הפסוק בהדרת קודש כמו בהדרת קודש, ושם (ל"ה א') קודש הלולים כמו קודש חלולים, עיי"ש בבאור, ובעירובין (י"ט א') דרשו השם גיהנס כמו ג' חנס, עיי"ש. וכן יתבאר עפ"י זה מה שאמרו בברכות ג"ז א', הרואה (כחוב) מלת הספד בחלום, סימן הוא שמן השמים חסו עליו ופדאוהו (מלרה), ולא יתבאר איך דרשו ק' המלה הספד, אך דרשו בחלוף ח"ת בה"א, ויולא חס — פד (חסו ופדו). ובתנחומא פ' יתרו דרשו הלשון ויחד יתרו כמו ויהי (בה"א) שנתיהו (שנתגייר), והרבה כהנה :

וממוציא דבר תראה, כי בגמרא כאן בדרשה שלפינו חסר סיוס הדברים, כמו במ"ר, ובאמרו: „שכל הכופר בעכו"ם נקרא יהודי" לריך לסיים: „שנאמר איש יהודי, אל תקרא יהודי אלא יחיד", ומתבאר היטב: —

(ז) **את** הדסה. בתלמוד מס' מגילה י"ג א', תניא, רבי מאיר אומר, אסתר שמה, ולמה נקרא שמה הדסה, על שם הלדיקים שנקראו הדסים, וכן הוא אומר (זכריה, א') והוא שומד בין ההדסים, ופירש"י: בין ההדסים, בין הלדיקים שגלו לבבל, ובשכינה משחטי קרא, עכ"ל. ולריך באור ביחש שם הדס ללדיקים, ועיין מהרש"א שחקר בזה ולא העלה דבר מתקבל ברוחה :

ונראה עפ"י מה שכתב הרמב"ם בריש הלכות דעות, כי בכלל דעות טובות וטובים שונים לבני אדם, יש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש אדם שהוא עניו ביותר, יש שהוא נח לכעוס על כל דבר קל שלא לפי רוחו, ויש שגם על כל דבר חמור וקשה לא יכעוס, יש אדם שהוא בעל תאוה ביותר ועינו לא תשבע מלמלא תאוה יתירות, ויש שאינו תאב אפילו לדברים שהגוף לריך להם, יש שהוא מסוגף עלמו ברעב, מפני שחס על פרוטתו, ויש שהוא מפור כל ממונו, וכו'.

(* **וידעו** באור השם „גבה הוא" (פ' תזריע, י"ג מ"א), כי עקרו „גבה", כי יען שאין לו שער הגלגלה נעשה ראשו גבה מלח, וזהו באור הלשון שם: ואם מפאת פניו ימרט ראשו גבה הוא, כלומר, גבה מלח, והלשון מפאת פניו הוא כנגד הלשון קרה (בקרחתו או בגבתו), שהקרה הוא מלד העורף, ועיר „חרס" יכנה הנביא עיר הרם (ישעיה, י"ט י"ח) עיי"ש ובתלמוד מנחות ק"י א'. והשם „לחב" (ולמד לחר, יחוקאל כ"ז) בא תחת להר, ותיחא בזה מה שבפרשה ויגש (מ"ו י') ובפרשה וארא (ז' י') נקרא אחד מבני שמעון בשם „לחר", ובפרשה פילחם (כ"ו י"ג) ובדה"א (ד' כ"ד) נקרא, בן זה בשם „זרח", וזה הוא מפני כי לחר הוא כמו להר, ולהר באורו זרח, כמו בין שורטויו ילחירו (איוב כ"ד) שפירושו יחירו ויזריחו, ולפי"ז, היינו לחר והיינו להר והיינו זרח. —

וכו' וכו'. וכחצ עוד, הדרך הישרה היא מרה בינונית שבכל דעה, ולוו חכמים הראשונים, שיהא אדם שם (כש"ן ימני, ומלשון שומת צ"ד ומענין הערכה) דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעי, כדי שיהי' שלם בגופו. כי לא יהי' בעל חמה נוח לכעוס ולא כמה שאינו זרניש כלל, אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו, כדי שלא יעשה הדבר כיולא בו צפעת אחרת. וכן לא יתאזהר אלא לדברים שהגוף צריך להם ואי אפשר לחיות בזולתן, כענין שנאמר (משלי) לדיק אוכל לשובע נפשו, ולא יהא מהולל ושוחק ולא עלב ואינן, ולא יקפוץ ידו ביושר ולא יפזר ממוטו אלא נוסף לזקקה כפי מסת ידו ומלוה כראוי למי שלריך, ולא יהי' עמל בעסקו אלא להשיג דבר שלריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר (משלי) טוב מעט ללדיק * וכן שאר דעותיו

*) ויש להעיר שלא פירש הדרך הממולעת שבמדת הגאווה, שפחה בה, כמו שהעסקנו למעלה, וקרוב לומר, שדעתו בזה, כי במדה זו ראוי שלא לאחוז כלל וכלל, ועל דרך שאמרו בסוטה ה' א' ביחש מדת הגאווה, לא מינה ולא מקלטה". ואמנם אעפ"י כן מהראוי הי' לו לבאר את האופנים שבהם מותר וגם לריך לאחוז במקלטה מדת הגאווה, והוא על דרך הכתוב ביהושפט מלך יהודה שעשה הטוב בעיני ה' ויגבה לבו בדרכי ה' (דה"ב, י"ז), שבאורו, שבצבור דרכי ה' לא נמנע מלהשתמש במדת גובה הלב, וכדמפרש שם, שהסיר את הצמות ואת האשרים, שלתכלית זו מלא לטוב להשתמש במדת הגובה. והבי"ת מן דרכי ה' הוא צי"ת השמות, כלומר, בצבור דרכי ה', וכמו ויעבוד יעקב ברחל, שפירושו בצבור או בגלל רחל, וכן בענותיכם נמכרתם (ישעיה, נ') שפירושו — בצבור ענותיכם, וכהנה הדב: וכן דעת רש"י בסוטה שם נשמיות על המאמר, תלמיד חכם לריך שיהיו בו (ממדת הגאווה) שמיני שבשמינית כתב וזו לשונו: כלומר, לריך שיהי' בו מעט גאווה, כדי שלא יהיו קלי הראש מסתוללן בו, ויהיו דבריו נשמעים אליהם בעל כרחם, וכן אמרו (כתובות, ק"ג ב') שאחד החכמים לוח לבנו, זרוק מרה בתלמידים** וגם מלינו, שרצוי ענוה מביא לפעמים לידי חולאות מעליבות, וכמ"ס (בגיטין כ"ו ב'), ענותנותו של רבי זכריה החריבה את בניו. ובמס' שבת (ק"ט ב') אמרו לא חרבה ירושלם אלא מפני שלא היו החכמים שבתוכה מוכיחים את מי שהי' ראוי להוכיח, מפני שחשבו עלמם לענוים ביושר, עיי"ש ברש"י. וכן אמרו במגילה (כ"ח א') שהחכם המשפיל עלמו לפני עם הארץ עליו הכתוב אומר כל משנאי אהבו מות (משלי), קרי צי' משנאי. שמשנאים את התורה לפני המון עם:

והנה מכל האמור, ברור הדבר שבפרט זה קילר הרמב"ם יותר מהראוי.

**) ואמנם במקום אחר בארתי כונת זה המאמר, זרוק מרה בתלמידים, אשר לכאורה הוא סותר למימר חז"ל, לא תקפדן מלמד, והקצ"ה לוח למבזה רבינו להסביר פנים לישראל בשעה למדו אותם (ברכות, ט"ג ב'), ולאמרו (תענית, ח' א') אם ראתי תלמיד שלמדו קשה עליו ככרזל הוא

דעותיו, ודרך זו היא דרך החכמים. כל אדם שדעותיו ציוניות, ממולעות. נקרא חכם. עכ"ל. וכלל הדברים בלו בחז"ל במס' מו"ק (ה' א'). כל השם ארחותיו בעוה"ז וזכה ורואה בישועתו של הקב"ה. שנאמר (תהלים, י"ג) "ושם דרך ארצנו בישע אלהים, אל תקר ושם (בשי"ן שמאלי) אלא ושם (בשי"ן ימני). ממוזן שומא והערבה, וכמו שכתבנו למעלה. ומבואר מכל זה, דממדת חכמים ולדיקים היא ההליכה בדרך ציוני, לא רחוק מן הדבר הרבה ולא קרוב לו ביותר. והנה בגמרא כאן אמרו, בן עזאי אומר, אסתר לא ארובה ולא קלרה הייתה אלא ציונית כהדסה (כטבע ההדס). ולפי זה י"ל, דכשרולה לתאר מדת אורח לדיקים, יכנה מדתה זאת בשם "הדס", שגידולו במדה ציונית, וזה הוא טעם הדרשה כאן למה נקרא שמה הדסה על שם הלדיקים, שאורח חייהם במדה ציונית כהדסה, וכן בזכריה, והוא עומד בין ההדסים:

וְבוֹזֵה יתבאר היטב בסנהדרין (ל"ג א') על הפסוק הנזכר בזכריה והוא עומד בין ההדסים, אין הדסים אלא לדיקים, כמו שנאמר ויהי אומן את הדסה. ולכאורה הוא פלא, דכאן במגילה מביא ראי' דהלשון את הדסה היינו לדיקים מפסוק והוא עומד בין ההדסים, ובפסוק והוא עומד בין ההדסים מביא ראי' דהדסים היינו לדיקים מפסוק ויהי אומן את הדסה. אבל לפי שבארנו ביחס שם הדסה לדיקים, משום דהלדיקים הולכין בדרך ממולע וההדס גדל במדה ממולעת — אמנם כן הוא, דבשניהם יתבאר יחס שם זה, ושניהם מורים זה על זה על זה, ועיין עוד השי"ך לענין זה בהערותינו לסי' שיר השירים בפסוק מדלג על ההרים (ב' י"א). וראוים הדברים להלפטרף לכאן: —

את הדסה. בתלמוד מס' מגילה (דף י"ג א'), רבי יהושע בן קרחה אומר. אסתר ירקרקת היתה, אלא שחוט של חסד הי' משוך עליה, ע"כ. ולא נתבאר מה הכרחו להחכם הזה לדרוש כן ולהוליא מפשטה הלשון והנערה היתה יפת תואר וטובה מראה, ולאיזו מטרה דרוש כן: ואפשר לומר, דרבי יהושע בן קרחה (הדרוש הזה) אייל לשיטתו' במס' ב"ב, ועל פיה הוא מוכרח להוליא כאן את הכתוב מפשטיו', כי שם בב"ב (דף ט"ז ב') באה חקירת החכמים באיזה זמן חי איוב, ובין הדעות השונות חוה רבי יהושע בן קרחה (הוא בעל הדרשה שלפנינו) כי איוב הי' חי בימי אחשורוש. וסמך זה על מה שכתוב באיוב (מ"ב) ולא נמלא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ, ודרוש, איזהו דור שנתבקשו בו נשים יפות (וסבירא לי' דזה תכלית ספור

הוא בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים, וכמה הרבה מאמרים. ואמרת, דהפירוש זרוק מרה בתלמידים הוא עפ"י הגמרא במס' ברכות, (ס' א'), בענין טבעי אברי האדם, אמרו למקור הכעס שכתב האדם נובע מן הכבד, וכנגד זה מטבע המרה שזרקת טפה בהכבד נשעת כעסו וע"י זה ישך כעסו.

וזהו שאמר, שאם יבא לידך מקרה שעל ידו יתעורר בך כעס על התלמידים השתדל לזרוק בו טיפה מן המרה וע"י זה ישך כעסך. והביע זה בלשון מליצי. —

ספור זה בהפסוק) הוי אומר, זה דורו של אחשורש. ולפי זה, אחרי שבקשו לאחשורש נשים יפות, ובנות איוב היו היותר יפות בכל הארץ, אם כן הלא הי' לו לקחת מבנות איוב, אלא ודאי שלקח את אסתר לא מפני יפותה אלא מפני חוט של חסד שהי' משוך עליה, וכמו שכתוב ותשא חסד לפניו. וכדי להסמיך דרשתו על לשון הדסה אומר ירקרקת כה דס: —

וְגַם יש לכיין בטעם הדרשה ירקרקת היתה אלא שחוט של חסד משוך עליה, עפ"י הידוע בטעם לשה"ק דשם, חן" וינה על דבר אשר לפי שויו האמתי איננו ראוי למעלת האהבה והחביבות הנפשית, אך מדת החן מחון אף לשאינו ראוי לכך, כי החן הוא בלא סבה יסודית ולא נודע טעמו, ורק בפועל נראה כי מחון הוא ומשוך חסד. וזה טעם הדרשה במס' ברכות (ו' א'), על הפסוק צפ"י תשא וחנותי את אשר אחון — אעפ"י שאינו הגון, וזה כמש"כ דכך היא מדת החן, וכן בסנהדרין ק"ח א' דרשו הפסוק צפ"י בראשית ונה מלא חן, אף על נח נחתם גזר דין (להתאבד במבול) אלא שמלא חן, והיינו אעפ"י שלא הי' ראוי להגלל, אך ממדת החן גילגל. ובנוסף ברכת המזון אומרים שבחנו של הקב"ה הן את העולם בחן בחסד וברחמים, קצן כל המדות הבאות אף למי שאינו ראוי לזכות בהן:

והנה כאן בענין הפרשה כתיב (בפסוק י"ז) ותשא חן וחסד לפניו, וכן להלן (פרשה ה' פסוק ז') נשאה חן בעיניו, והנה אם היתה באמת יפה תואר לא יונה הלשון, נשיאת חן" הבא רק למי שמלד עלמותו אינו ראוי לכך, וביפת תואר באמת הלא היא שיה לאהבה מלד עלמה, מלד יפיה, אלא ודאי שבאמת לא היתה יפה, אך יפיותה היתה מלד החוט של חסד שהי' משוך עליה, ושייך בה הלשון ותשא חן וחסד, אעפ"י שמלד עלמותה לא היתה שיה לזה.

ועפ"י זה נראה לפרש טעם הדרשה במגילה (י"ג א') על הפסוק (ט"ו) ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה, אמר רבי אלעזר, מלמד שלכל אחד ואחד נדמה לו כאומתו. ולא כתבאר מינין לו לדרוש כן. ולפי מה שכתבנו, הנה גם הדורש הזה מדייק כאן הלשון נושאת חן, והלא לפי המבואר למעלה היתה יפ"ת ולא ס"ל כרבי יהושע בן קרחה להוליך הלשון יפ"ת מפשטה ולומר ירקרקת היתה אלא שבאמת יפ"ת היתה, ואם כן איך שייך בה הלשון, נושאת חן בעיני כל רואיה, אחרי דהלשון חן יונה רק על מי שאינו ראוי לזה מלד עלמותו, וכמו שבארנו למעלה, והיא היתה ראויה להתאהב מחמת יפה, ולכן דריש שלכל אחד היתה נראית כבאה מאומתו, וזה בודאי אי אפשר, שהרי כל איש מולאו מאומה אחת, אלא מפני שמלאה חן, וזה יונה גם על דבר שאינו בא מלד הזכות המליאת: —

לקחה מרדכי לו לבת. בתלמוד מס' מגילה (י"ג א'), הני משמי' דרבי מאיר, אל תקרא לבת, אלא לבית. וכנראה, סמיך על הדרשה בגמרא כאן על הפסוק כאשר היתה באמנה אמו, שהיתה טובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, והיינו שהיתה לו לאשה. ודריש המלה לקחה מענין כי יקח איש אשה, מהוראת קדושין, וכמ"ש בריש מס' קדושין, דקיתה היא קנין של קדושין, אבל בהוראת קיתה משפחה שאינה מתייחסת לקדושין נאה לשמש בפעל "ספח", כמו וכספחו על ג'ית יעקב (ישעיה, י"ד), או בפעל "לוה", כמו

כמו וכלו על בית יעקב (שם, כ"א). ועם זה דריש לבס כמו לבית, בתוספת יו"ד, וזה מלוי מאוד, מפני כי היו"ד כחמת מאותיות אה"ו נקל להתוסף ולהשמיט, כנודע, וכן דרשו צתענית י"א ב', היושב צתענית נקרא חסיד, שנאמר (משלי) גומל נפשו איש חסד, ומפרשים חסד כמו חסיד, בתוספת יו"ד, וכן מלינו צפ' שמות ומתלב אחרת, חמת ומתלב, ומניקה, חמת ומניקהו (כי השרש ינק) ובעמוס (ה') הו הו, חמת הוי הוי, ושם (ח') כאור, חמת כיאור, ובה"ב (כ"ו ה') המבין בראת אלהים. — חמת ביראת אלהים, ומקביל אל לשון הפסוק במשלי (ב') אזו חבין יראת אלהים (והמפרשים טרחו הרבה בצאור פסוק זה). וכן מלינו שם, בזה"מ מפורש להוראת שם, בית", כלומר, להוראת שם אישות, והוא בשמואל ב' (י"ב) במשל אוריה ובה שבע, ובחקו תשכב ותהי לו לבת, ושם דרוש לפרש — לבית, יען לשכיבת חק אין יחס עם חואר בת. ומה שהאשה ביושנה לבעלה מכונה בשם, בית" (שבת קי"ח ב' ויומא י"ג א') — פשוט משום דהנהגת הבית פנימה מועלת עליה, ועל כן נקראה עקרת הבית (תהלים, קי"ג): —

ואמנם עם כל אלה לריך צאור, מה דחקו להדורש הזה (בת — בית) להוליא השם בת מפשטי' ולפרש פשוט שלקחה לו לבת לגדלה ולאמנה, כי אעפ"י שכתבנו למעלה בדיוק הפעל, לקח", אעפ"י כן אין זה הכרח מוכרח. ואפשר לומר, כי מלא הדורש דיוק אמין וגאמן בפסוק זה, והוא שדחקו לדרוש מה שדרש, כי הן זה פשוט, שהם יצוה שלקח אותה מרדכי היתה משום שהיתה יתומה מאב ואם, כמפורש בקרא, וגם זה פשוט, כי סיבת לקיחתה לבית המלך הי' יתרון יופיה, והנה בעינינו אלה אין סדור בפסוק, כי הפסוק הולה את סבת לקיחתה למרדכי כמו משום שהיתה יפ"ת ויפ"מ, בעוד שסיבה זו הי' להפסוק לקבוע אלל המאורע מלקיחתה לבית המלך, אבל ללקיחתה אל מרדכי לא הי' יפיה כל סבה, כי גם אם לא היתה יפה הי' מספחה אל ביתו לגדלה, ולכן דריש כי אמנם כן, כי יען שהיתה יפ"ת לקחה מרדכי לאמנה ולגדלה, ואחרי שלגדולי בת אין שייך החואר הזה, יען כי לתכלית זו אין מקפידים על תואר המראה, והי' חיזה שיהי', לכן דריש שלקחה לו לאשה: —

(ז) שבע הנערות, בהלמוד מס' מגילה י"ג א', אמר רבא, שהיתה מוכה בהן ימי השבת, והצאור הוא עפ"י מה שכתב בתרגום, שכל נערה היתה משמשת אללה יום אחד מימי השבוע, ולזו ששמשה ביום השבת קראה בשם המתיחס לשבת (ראה בסמוך) והיתה יודעת שאותו היום הוא שבת, וכך מצאנו בתרגום [ראשון] שמות אלו שקראה להנערות ושמושן בימי השבוע: חולתא — ביום הראשון בשבוע, רוקעיתא — ביום שני, גנוכיתא — בשלישי, גביריתא — ברביעי, רוחשיתא — בחמישי, מורפיתא — בששי, ורוגשיתא — ביום השבת:

ואפשר לפרש כונת השמות והוראתן ביחושן לימי השבוע ששמשו בהן באופן זה: א) חולתא ביום הראשון, על שם תחלת ויסוד הבריאה שבו, ועל דרך לשון הכתוב בתהלים (ל) ותחולל ארץ ותבל; ב) רוקעיתא ביום השני, על שם הרקיע שנברא ביום השני; ג) גינוכיתא ביום השלישי, על שם גינה של ירקות שנבראו ביום השלישי, כמפורש בתורה, ד) נהוריתא ביום הרביעי, על שם המאורות שנתלו בו; ה) רוחשיתא ביום החמישי

החמישי, על שם ישראל המים, שנאמר ביום ההוא; (ו) חורפיתא ביום השני, כי חורפאי בארמית הוא, ערב בעברית (עיין שבת קט"ז ריש ע"א, חגיגה ג' ב' וסנהדרין ע' ב'), ותואר לערב שבת; (ז) רגועיתא ביום השבת, על שם המנוחה והמרגוע שבו: —

(טו) **נושאת** חן וגו'. בתלמוד מגילה י"ג א', אמר רבי אלעזר, מלמד שלכל אחד ואחד נרמה לו כאלוהו. ולא נתבאר מניין לו לדרוש כן, ולמעלה בפרשה זו, פסוק ו' בדרשה את הדסה [ב'] בארמו ענין דרשה זו ומקורה: —

(יז) **ותשא** חן וחסד. עיין מה שכתבנו השיך ללשון זה למעלה בפרשה זו, פסוק ו' בדרשה את הדסה [ב']: —

(כא) **קצף** בנתן ותרש, עיין מש"כ להלן (ט, כ"ט) בפסוק ותכתוב אסתר ולרף לכאן:

ג.

(ד) **כי** הגיד להם וגו'. והרי זה מקרא מסורס, ובעקרו ל"ל היעמדו דברי מרדכי אשר הגיד להם כי הוא יהודי. כי אל הלאו דברי מרדכי מקביל הלאו דברים (איוה דברים) אשר הגיד להם, ומה הגיד להם: כי הוא יהודי:

ומצינו פסוקים מסורסים הרבה מאוד, ויתכן דכן הוא מסגנון הלאו. וכמו בפ' בראשית, כי בו שבת מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות — תחת: כי בו שבת אלהים מעשות כל מלאכתו אשר ברא. ובפ' לך, ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם, תחת: ויקחו את לוט בן אחי אברם ואת רכשו, ובפ' ויקרא, אדם כי יקריב מכס קרבן, תחת אדם מכס כי יקריב קרבן, ושם, והקטיר המזבחה ובמלה דמו, תחת ובמלה דמו והקטיר המזבחה (עיין ברש"י), ובפ' אמור, דבר אל אהרן ואל בניו ויגורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדישים לי, תחת: ויגורו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי. ובפ' בהעלתך, ואחרי כן יבאו הלויים לעבוד את אהל מועד וטהרת אותם והנפת אותם תנופה — תחת וטהרת אותם והנפת תנופה ואחרי כן יבאו לעבוד את אהל מועד, ובפ' חקת, ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה וטמא הכהן עד הערב, תחת: וטמא הכהן עד הערב ואחר יבא אל המחנה (עיין ברש"י), ובפ' בלק, כי עתה גם אנתך הרגתי, תחת כי עתה גם הרגתי אותך, ובפ' צא וברכתם גם אותי, תחת וגם ברכתם אותי, ובשמואל א' (ג') ונר אלהים ערס יבנה ושמואל שוכב בהיכל ה', תחת: ונר אלהים ערס יבנה בהיכל ה' ושמואל שוכב (במקומו, עיין קדושין ע"ח ב'), ובישעיה (כ"ז) אף אש לריך תאכלס, תחת: אף לריך אש תאכלס, ושם (כ"ט) ודברי אשר שמתו בפיך לא ימוש מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, תחת: ודברי אשר שמתו בפיך אמר ה' לא ימוש מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם, ובירמיה (י"ז) צמותיך בחטאת, תחת: צמתתם צמותיך, ובהושע (ד) כל תשא עין, תחת כל עון תשא, ובתהלים (פ') ותשקמו בדמעות שלי, תחת ותשקמו

והשקינו דמעות בשליש (במדת סאה), ושם (ק"ט) את חקיך אשמור אל תצונו עד מאור, תחת — את חקיך אשמור עד מאור אל תצונו :

ובסגנון זה דרשו חז"ל, כמו בצ"ב ק"א ז' דרשו הפסוק דפרשת פנחס ונתתם את נחלתו לשארו, כמו ונתתם את נחלת שארו לו.

ומפרשי, שארו זו אשתו, מכאן שהבעל יורש את אשתו (*). וצוזמים (כ"ה א'): דרשו הפסוק דפרשת ויקרא (ד' ה') ולקח הכהן המשיח מדם הפר — דם מהפר כלומר, דם מהפר יקבלנו (**). והרבה הרבה כהנה. ובפירושו אמרו חז"ל בעניינים כמו אלה, כרם המקרא ודרשהו, וטעם שם זה י"ל, דהוא כמו "שרש", ובחלוף זסער"ן שהם ממואל אחד, מן השונים, ובאורו, שנעקר מנוקמו, מלשון ואלאלי ישרשו (איוב, ל"א). וחלוף שי"ן ימני בסמ"ך מלינו הרבה מאור בחז"ל, וכמו שדרשו מורשה (פ' ברכה) כמו מאורסה (פסחים, מ"ט ב') אמרי שפר (פ' ויחי) כמו אמרי ספר (סוטה י"ג א'), ושפט (פ' ויקרא) כמו ושפט (חולין כ"ז א'), שוחטי הילדים (ישעיה, כ"ז) כמו שוחטי (דה"י י"ג א'), וגם כאן בלשון חז"ל עלמס, כרם כמו שרש. — ועיין במזרחי פ' בראשית, בד"ה שמים, שכתב: "כשם שאין מוקדם ומאוחר בפסוקים (מכיון להמאמר הידוע בחז"ל, אין מוקדם ומאוחר בתורה)" כך אין מוקדם ומאוחר במלים ובאותיות", עכ"ל. והענין מבואר: —

(ח) **ורמז** אין שיה להניחם. בתלמוד מס' מגילה י"ג ב' [שאמר לו] דאכלו ושמו ומצוי למלכא, ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד

מהם זורקו ושותהו, ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהם חובטו בקרקע ואינו שותהו ע"כ, ויתכן דמדייק כל ענין זה מיתור לשון "ולמלך" אין שיה להניחם, דדי הי' לומר, ואין שיה להניחם, אך ראה לומר, דעם כל חסרונותיהם למדינה ולחברה, עוד גם למלך עלמו, כאיש פרטי, אין שיה להניחם מפני רוב הציון שעושין לו ביחוד, וכדמפרש. ובמ"ר מסיים בזה: חובטו בקרקע ואינו שותהו [ליין], ולא עוד אלא שמדיח כוסו שלש פעמים, והובאה אגדה זו בתוס' לע"ז דף ל"ג ב', ולמדו מכאן, דכל מקום שלריך הדחה, לריך להדיח שלש פעמים:

וְרָא יפלא אם אנו למדין דבר הלכה מדברי המן, יען שכפי הגרסא הוא מספר ממששים בפועל שכך נוהגין, ומהו אנו למדין שכך הי' המנהג.

וזולת זה, הנה כל דבר וענין שכשהוא לעלמו ישר וכנון אנו רשאים ללמוד מכל אדם שהוא, וכמ"ס, קבל האמת ממי שאמרנו, ואחרי שכלן בענין הדחה הדעת

(*) **במקום** אחר כתבתי בטעם הדבר שהכריח לחז"ל לכל עיקר דרשה זו, משום דקשה להו, איך יתכן, שאשתו של אדם, אשר בחייו

היתה נחשבת כגופו, לא תתייחס אליו כלל לאחר מותו לענין ירושה, ואיך לא זכרה התורה מכל זה, ולכן מלאו לנוכח למצוא רמז לזה בתורה ודרשו כמו שדרשו: —

(**) **כי** אין לפרש מדם הפר — מקלת הדם, וכמו שרגילין לדרוש בעלמא מ"ס השמוש — מקלת הדבר (מימי הארץ, מזמרת הארץ) יען כי

בפ' הסמוך כתיב ואת כל דם הפר ישפוך, לכן דרש שיקח הדם ישר מהפר, לאפוקי אם נשפך ואספו בכלי: —

הדעת נוסה שנון להדיח ג' פעמים כמש"כ התוס' בע"ז שם, דכהדמה שלישיה נפלט הכל, לכן אפשר ללמוד זה ממי שהוא. וכמו כן לנו למדין דבר ישר ורנני מלבן שאשר מלא שבוע זאת וגו', ולמדין לנו מזה שאין מערבין שמחה בשמחה (ירוש' מו"ק פ"א ה"ז), וכן לנו מלרפין בספיקא דדינא את דבריו שאמר לא יעשה כן במקומו לתת הלעירה לפני הבכירה (ע' תוס' קדושין (כ"ג א', ד"ה והלכתא). ובעת שגלוה את החתן לכסות ראש הכלה לנו מצרכין אותה בלשון אחותנו את היי לאלפי רבבה, וזה מלשון. לכן ובחאל (פ' חיי). והן ואין לך גדול ברשעות ובסקר מצלעם, ובכ"ז לנו פותחים יום יום את תפלתנו בלשוננו הוא: מה טבו אהליך יעקב וגו', ובתפלת מוסף לרה"ש לנו מזכירין דבריו לא הביט און ביעקב וגו'. ומלשוננו שאמר ודם חללים ישחה (פ' בלק, כ"ג כ"ד) לנו למדין כמה דינים (ע' חולין ל"ו א' ונדה י"ט ב' ונ"ה ב'). וע"ע בפסחים ל"ה א' ובתמז"ס סוף פ' י"ז מקדוש הסודש*.)

(זו) והעיר שושן נצובה. הרי זה מקרא קלר, תחת ויהודי עיר שושן נצבו, כי הן לא כל גרי העיר (מאומות העולם) היו נצובים. וכן לריך לפרש להלן (ח' ט"ז) בפסוק והעיר שושן להלה ושמחה. והרבה מקראות קלות יש, וכמו בפ' משפטים ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו, תחת — ונקרב בעל הבית אל האלהים ונש ב ע אם לא שלח ידו, ובפרשת צהר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, תחת — והיתה תצו את שבת הארץ. ובמבוא לספרנו מקור צדוך פרק ג' סעיף ג' הבאנו יותר ממאה דוגמאות ממקראות קלרים: —

ד.

(ד) ותתחלחל המלכה. במגילה (ט"ו א') מהו ותתחלחל, אמר רב, שפרסה נדה. — דריש ותתחלחל משרש חול (חיל ורעדה), וככל מלות כפולות מורה על תוקף הדבר, וכמו שדרשו בתו"כ פ'

* ועפ"י הנחה זו דבר טוב לריך לקבל מכל אדם שהוא, עפ"י פרשתי במס' מו"ק כ"ח ב', בענין דרכן של הנשים המקוננות לעורר קינה והספד על המת, אמר רבא, נשי דשכנליב (שם עיר) אמרין הכי (לעורר קינה), וי לאזלא וכו', ואמר רבא, נשי דשכנליב אמרין הכי וכו', ואמר רבא, נשי דשכנליב אמרין הכי וכו', וכה חשיב רבא ש ב ע ה מאמרים של קינה שהיו הנשים דעיר שכנליב אומרות לפני המת. ולא נתבאר, מה ראה רבא להביא כל דברי הנשים האלה, והן לא דברי חכמים הם, שיקבעו כל דבריהם במלואם בתלמוד, ואך שיחות נשים ומשלים קלים הם: **אך** י"ל, כי מבואר בפסחים ק"ב ב' שרבינו הקדוש לוח לבניו שלא ידורו בעיר שכנליב, מפני שאנשיה ללים הם, ומשכי אחריהו בלינותם. ובה רבא כאן לאשמעינן, כי אעפ"י שבכלל ללים הם, אעפ"י כן את הדבר הטוב שבהם לנו לריכים לקבל. ועל זה מביא כמה מדבריהם הראוים להשמע ולהתקבל: —

פ' תזריע, ארמדם, ארום שבאדומים, ירקרק ירוק שבירוקים, שחרחורת שחור שבשחורים, והרבה כהנה, וגם כאן ותחלחל, מורה על תוקף הפחד. ודריש שפרסה גדה, וי"ל, שמ"ך בזה על מה שאמרו בגמ' גדה ס"ו א', אזל בעתה (הפחידה) ונפל ממנה הררת דם, וזה הוא עפ"י מ"ש בסוטה ל"ו א' שמטבע האדם שמחמת פחד בלהה יפתחו נקבי הגוף. ומלינו עוד, שהשם "חלחלה" נסמך לשם "מתנים", כמו מלאו מתני חלחלה (ישעיה. כ"א), וחלחלה בכל מתנים (נחום, ב'), ומכל זה מסמך לדרוש שפרסה גדה :

ועפ"י כל מה שכתבנו קרוב ונראה לפרש ביחזקאל (ו') בענין פחד מלחמה, וכל ברכים תלכנה מים, ופרשו המפרשים, שהרגלים יחלשון, על דרך הלשון וימם לב העם ויהי למים (יהושע, ז'), אבל זה דוחק מבוחר, כי הלשון תלכנה מים אינו מורה כלל על חלישות הרגלים. אבל האמת הוא עפ"י המבוחר בסוטה (מ"ד ב') שמע (במלחמה) קול קרנות ומים שותחין לו על זרכיו, וזה ג"כ מענין שכתבנו, כי מפני הפחד שבמלחמה נפתחים נקבי השתן, וזהו כלשון נקיה ומים שותחין לו על זרכיו, ומעין הלשון בשופטים (ג') ובש"א (כ"ד) מסיך הוא את רגליו, שענינו הטלת מי רגלים. וזהו כונת הלשון ביחזקאל שהבאנו, וכל ברכים תלכנה מים, דאיירי ג"כ בפחד מלחמה, והוא לשון נקיה להטלת מי רגלים, וכמבואר :—

(טז) **שרשת ימים**. בתלמוד מס' יבמות, קכ"א א', במשנה, נפל למים, בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף אשתו אסורה, אמר רבי מאיר, מעשה באחד שנפל לבור הגדול ועלה לאחר ג' ימים. ובגמרא שם (ע"ב) תניא, אמרו לו לר' מאיר, אין מזכירין מעשה נסים, מאי מעשה נסים, אילימא דלא אכיל ולא שתי, והכתיב וזומו עלי שלשת ימים לילה ויום, אלא דלא ניים. ומתבאר מזה, דתענית אסתר נמשך שלשה ימים לילה ויום רזופים בלא הפסקה, אבל הר"ן סוף פ"ק דרה"ש מביא מדרש תהלים על פסוק זה וזומו עלי שלשת ימים לילה ויום, וכי אפשר לאדם לעשות כן, אלא שהיו מפסיקין מצעוד יום, עכ"ל, ופליאה גדולה. שלא זכר מגמ' יבמות הכ"ל :—

ה.

(יא) **ורב בניו**. בתלמוד מגילה (ט"ו ב') דעת תנא אחד שהיו להמן שלשים בנים, זהם עשרה מתו, עשרה נתלו, ועשרה מחזרין על הפתחים, ואפשר למנוח רמו למספר שלשים עפ"י מה שאמרו במס' פסחים ס"ד ב', אין הפסח נשחט אלא בכתה של שלשים אנשים, ומפרש הטעם משום דכתיב ברב עם הדרת מלך, ומתבאר מזה, דהלשון "רב" ביחס קובץ אנשים יונח על מספר שלשים, וכאן כתיב ורב בניו, לכן דריש שהיו שלשים :—

(יג) **ובר** זה אינו שיה לי. בתלמוד מגילה (ט"ו ב') דרש, וכל זה, מלמד שכל גמיו של אוחו-רשע היו חקוקין על לבו (כלומר, כל אותם הכבוד שהיו לו (כנהוג בגדולי שרי מלכות) גמולם, היו חלויים על לבו בשעה שהזומן למשחה אסתר, ובשעה שראה את מרדכי יושב בשער המלך, אמר וכל זה

זה. (הראה על אומות הכבוד) איגנו טוה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי וגו'. ולא נתבאר רמז לדרשה זו:

ויתכן לומר עפ"י הידוע בעלמא, דלשון זה מורה על ההוראה באלבע, כמו בסוף מס' מעניית (ל"א א'), עתיד הקב"ה לעשות מחול לנדיקים, וכל אחד מראה עליו באלבע, שנאמר (ישעיה, כ"ה) ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה, ובמנחות כ"ט א' יליף לשלשה דברים שהראה הקב"ה למשה כהווייתם באלבעו (מנחה, מולד של ר"ח וסימני טומאה בשרנים), ויליף מלשון זה דכתיב בכולהו: וצירושלמי סוטה (פ"א ה"ט) ורשו הכתוב דפרשת ויחי, אבל כבר זה למלרים, מלמד שהראו (המלריים) באלבע על ארזו של יעקב, ובמכילתא פ' בא, בעבור זה עשה ה' לי וגו', בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמהל ומרור מונחים לפניך על השלחן (ובנוסח ההגדה ע"פ נשמתו המלים, על השלחן), והיינו טעמא, כדי שיהי' באפשר להורות באלבע, כהוראת הלשון, בעבור זה (ומזה מוכח, דהמלים, על השלחן החסרים בנוסח ההגדה, כמש"כ מוכרחים לבא, וראוי למדפיסים ולמולי"ם למלאותם בנוסחי ההגדה), וגם כאן, מדאמר המן, וכל זה, ולא, וכל אלה, ורשו שהראה באלבע על האומות שעל לבו, כהוראת הלשון, זה: —

אם מורע היהודים. בתלמוד מס' מגילה (ט"ז א'), אמרו לי, אם משאר שבטים קאמא מרדכי יכלא לי, ואם משבט יהודה ובנימין ואפרים ומנשה לא יכלא לי, יהודה דכתיב ב' (פ' ויחי) ירך בעורף אויבך, איך, דכתיב בהו (תהלים פ') לפני אפרים ובנימין ומנשה טוררה את גבורתך, ע"כ, ולא נתבאר רמז ויסוד לכל עיקר דרשה זו:

ויתכן, דמדייק הלשון, היהודים ב"ה הידיעה, דהוי להו לומר אם מורע יהודים, וגם בכלל קשה, כי האמנם נסתפקו בתולדתו של מרדכי שמהודים הוא, ולכן כמו דדרשינן בעלמא מה"א הידיעה שמורה על דבר חדוש ומליון, לכן דרשו, דכונתם היתה, מורע היהודים המלוינים וידועים בנלחונותיהם: —

ז.

(ד) ואלי לעבדים ולשפחות נמכרנו. הרי זה מקרא קלר, תחת — ואלו להיות עבדים ושפחות נמכרנו, יען דהלשון כמו שהוא אפשר להבין שהקונים יהיו עבדים ושפחות, וכן בפ' תבא והתמכרתם שם לעבדים ולשפחות, ג"כ לרך לפרש כמו שהסגנון קלר, וכמה מקראות קלות באו במקרא ובכר וברנו מזה למעלה בסוף פרשה ג' בפסוק והעיר ששן נבוכה, ומליט כה"י גוגל גישעיה (כ"ז) הבאים ישרש יעקב, תחת בימים הבאים, ובידמיה (כ"ט) תושע יהודה, תחת תושע ארץ יהודה, וכן בתהלים קי"ד, היתה יהודה לקדשו, תחת היתה ארץ יהודה:

ובן נראה לפרש על דרך לשון קלרה את לשון הפסוק בפ' בלק, מי מכה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל, והלשון, ומספר אינו מזוהר, ויתבאר, שהמלה, ומספר מקולרת מן, ומי ספר, ומקביל אל הלשון הקודם לו מי מנה, והסם רבע, כתיב לחולדת המין, וכלשון הכתוב בתהלים (קל"ט) ארתי ורבעי זרים, שבאורו (בלשון גקיה) דרכי ומשכני הרחנות: —

ח.

(ה) **ובשר** הדבר. השם „כשר“ אינו בכל המקרא, וזאת כאלו ובקבלת (י"א) חיזה יכשר. ונראה שמקורו מלשון ארמית משם „ישר“, שכן בשופטים (י"ד ג') היא ישרה בעיני, חרגומו, היא כשרה בעיני, ושם (י"ז י') איש הישר בעיניו, חרגומו: אגש דכסר בעיניה, וזאת בחלוף יו"ד בכ"ף, מפני שהם ממואל אחד (גיכ"ק, מן הקף) וידוע, דלותיות שהן ממואל אחד מתחלפות לפעמים זו בזו:

ונראה דמזה נתקבל השם „כשר“ לכל דבר המותר באכילה, לומר, שאין בו טבוב לאכלו, וישר הדבר, ובתלמוד נקרא „קורה“ (ען כרות בספון הבית) בשם „כשירא“ (עיין כהובות י"ז א': אי דמיא עלייכו ככשורא, והושאל השם הזה לקורה, מפני שהקורה מקולעת ביושר מכל עבריה, ובאה בארמית בכ"ף, וכמו למעלה מהרגום שופטים, ועיין בפ' וירא, בלל קורתי, חרגומו בטלל שרות, וכמו בטל ישראל, והכל אחד, כמו שנתבאר: —

(ז) **ויקראו** סופרי המלך בעת ההיא. בתלמוד מס' רה"ש (כ"ה ב') על הפסוק בפ' שופטים, ובאת אל הכהן או אל השופט אשר יהיה בימים ההם, הקבו על ימור הלשון בימים ההם ואמרו: „וכי תעלה על דעתך שילכו אל הכהן ואל השופט אשר לא יהיה בימים ההם, אלא ללמדך שיפתח בדורו כשמואל בדורו“, ע"כ. והנה כזה יש לדקדק בפסוק שלפנינו ויקראו סופרי המלך בעת ההיא, וכי תעלה על דעתך שקראו סופרי המלך שלא מעת ההיא, ומה תלמוד לומר בעת ההיא:

ואפשר ליישב עפ"י מה שכתוב בערוך (ערך נקראין) בשם ברייתא דר' אליעזר, שבניו של המן היו סופריו של המלך (ובדואי מלאה הצרייתא מקור לזה, ואנחנו לא נדע), והסבירא נותנת, שלאחר ששפך המלך כל חמתו על המן ואחרי שנתנה ואחר כל הדברים. והמאורעות שבעיניו, הסבירא נותנת, שהסבירא בניו מפקודת כבוד כזה להיות סופרי המלך, והוקבעו אחרים תחתיהם, וזה מרומז כאן בלשון סופרי המלך אשר בעת ההיא, שהוקמו בעת ההיא ולא אלה שהיו עד כה: —

(זו) **והעיר** שובן להלה ושמה. כבר כתבנו למעלה בסוף פרשה ג' בפסוק והעיר שושן נבוכה, כי פסוק זה שלפנינו הוא אחד ממקראות קלרים הבאים במקרא לפעמים, ועקרו של פסוק זה הוא: וי הודי עיר שושן היו לזהלים ושומחים, יען כי התושבים מאומות העולם שבעיר בודאי לא היו לזהלים לכל המאורע המתהפכת, כי אעפ"י בהכתוב מספר „כי רבים מעמי הארץ מתייהדים“, אבל סבחו בלדו „כי נפל פחד היהודים עליהם“, אבל לא מתוך שמחה ועלילות הנפש: —

(זי) **אורה** ושמה וששן. בתלמוד מגילה ט"ז ב': אורה זו תורה וכה"א (משלי ו') ותורה אור. שמחה זו יום טוב, וכה"א ושמהת בחג, ששון זו מילה, וכה"א (תהלים, קי"ט) שש אנכי על אמרתך. ובמס' שבת (ק"ל א'), כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה, כגון מילה, שנאמר שש אנכי על אמרתך, ופירש"י, אמרתך זו מילה שנתנה במאמר ולא בדבור, שנאמר ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור (פ' לך), ומלינו, דכשהו' דוד בא לבית

לצית המרחץ וראה עלמו ערוס בלא מלות, בלא ליזית, בלא תפילין הי' דואג, וכיון שזכר במילה הי' שמח (ע' מנחות, מג ב'), והוא שש אנכי על אמרתך, והנה הבאור דאמרתך מכוון למילה מפני שנתנה באמירה, בלשון אמירה, קשה, כי כמה מלות נתנו בלשון זה:

ורוא

פירשי הי' אפשר לומר, דדריש ברמז המלה, אמרתך בכנוי למילה, משום דבלשון ארמית השם, אמר מורה על שפה, קלה, פאת דבר, וכמ"ש בע"ז ל"ד א', חלוק לבן שאין בה אימרא, ופירשי: אימרא, שפה, והנה עטרת המילה היא כמו שפה יותרת, וכמ"ש במ"ר פ' לך, שהחלק הנמול היא שפה יותרת, וסמכו זה ברמז על לשון אמרתך, מלשון שפה, שהיא המילה. — וענין השמחה במלוא זו (לבד הדרש הנזכר) י"ל, משום דכל מלוא תבא לאדם ע"י עבודה ומעשה ולפעמים קרובות גם בטורח ועמל, ולא כן מלות מילה, כשהאדם מתגדל הוא מולא אותה כבר מוכנה לפניו, ועל כן הוי זה דמיון למולא שלל רב שבה לו ג"כ בלא עמל וגיעה, והוא שש אנכי על אמרתך כמולא שלל רב: —

ט.

ומשלוח

(יב) מנות וגו'. וחסר כאן ומתנות לאביונים כמו באגרת השניה להלן בפסוק כ"ב, ולריך טעם. וקרוב לומר, משום דעפ"י האגרת הראשונה מפורש בפסוק שקבלו עליהם לעשות את הימים האלה, ליום טוב ומבואר בכחמיה (ח' י') בענין יו"ט ושלחו מנות לאין נכון לו ופירשי לענין שאין מזומן לו מאכלו, עכ"ל (וע' בילה ט"ז ב'). הכי מבואר דבשביל יו"ט לריך לשלוח מתנות לאביונים, ומכיון שקבלו עליהם יו"ט, הרי ישלחו מתנות לאביונים בשביל יו"ט, ולא היו לריכין להזכיר זה משום פורים, כיון דבלאו הכי ישלחו משום יו"ט, ולא כן עפ"י האגרת השניה לא כתיב שקבלו עליהם את ימי הפורים ליו"ט, ומפורש אמרו בתלמוד מגילה (ח' ב') יו"ט לא קבלו עליהו, לכן היו לריכין לתקן משלוח מתנות לאביונים בשביל פורים: —

קימו וקבלו

(כז) בתלמוד מגילה (ו' א') דרשו קימו מה שקבלו כבר (במתן תורה, והכונה, כי במתן תורה קבלו את התורה בכפיה, שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית ואמר, אם תקבלו את התורה מוטב, ואם לאו אכפה עליכם את ההר, כמבואר במס' שבת (פ"ט א'), ועתה מחיבת גם פורים קבלו עליהם את מלות התורה מאהבה, ואחד החכמים דורש קימו וקבלו, קימו למעלה (בשמים) מה שקבלו למטה (מלות או חיוב מקרא מגילה, עיין במס' מכות כ"ג ב'). והנה לא נתבאר מאין מלאו להם יסוד לדרשות אלו מלשון קימו וקבלו, אשר הלא יתפרש כפשטו, שקימו וקבלו עליהם היהודים וכו' כמפורש בקרא:

וי"ף, דמדייקו, דלפי יושר ההגיון הי' הכתוב לריך לאמר מקודם קבלו וקימו, דא"ל לקיום לבא טרם מקבלים (ובמתן תורה אמרו נעשה ונשמע הי' זה באמת לפלא, ע' שבת פ"ט א'), וא"כ הי' להכתוב לומר קבלו וקימו, ומחמת השנוי הזה שמקדים קימו לקבלו דרשו, כל אחד לפי דרכו, כמבואר: —

(כט) ותכתוב אסתר וגו'. לפי חקי הלשון ולפי הענין דאסתר כתבה
 ביחד עם מרדכי, הי' לריך לומר ויכתבו, בלשון רבים.
 אכן דקדקתי, כי זה כלל גדול בלשוננו, אשר בהקדס הפעל להשם, יבא על
 הרוב הנשוא ביחיד, אף כי הנושא רבים. וכה מלינו צפ' ויגש, ותלה ארץ
 מלרים וארץ כנען, תחת — ותלאינה. צפ' שמות, ויבא משה ואהרן — ת'
 ויבאו. בס"פ בשלת, ויהי ידיו אמונה — ת' ותסיינה. צפ' בהעלתך, ויהי
 אנשים אשר היו טמאים — ת' ויהיו, ועוד סס, ומדבר מרים ואהרן, — ת'
 וידברו. צפ' פנחס, וימת ער' ואונן — ת' וימותו. במגילה זו (ב' כ"א) קלף
 בנסן ומרש — ת' קלפו: בירמיה (ל"ח) הוקס את דברי יהונדב, — ס'
 הוקמו, וכהנה הרבה: —

תמו ההערות למגילת אסתר בס"ד

